

HANGSZÓRÓK

Mintha igazán a háború régi évei tértek volna vissza. Több mint egy évtizede nem látott már az utca tömeget. Berregő aeroplánok szárnya és árnya alatt, a légibombák üstököse előtt vagy rendőrkordonok seprője nyomában, a nagy sztrájk idején, vacogóvá ürrült. Pincék és lakások börtönné zsúfolódtak és siralomházzá. A háború hőskora elmúlt már; sztrájkok és légitámadások elapadtak; de az üresség megmaradt.

Mi célja lehet a kormánynak, hogy egy idő óta így meglazítja a nyomást, mely oly sokáig tett lehetetlenné minden gyülekezetet és szónoklatot? - Bolondság kérdezni is - gondolta Sailor, aki ezt a kérdést sokszor hallotta mostanában az urától - van-e cél és értelem ebben az egész rém világban? Ezek a gyülekezetek csak egyetlenegy véleményt engedtek meg, egyetlen kívánságot hangoztattak, egyetlen ügyért lelkesedtek - éppúgy, mint akkor, azokban a régi években, A város egyetlen ragályos lobogás volt, egyetlen óriás ölelkezés abban a mámorban, mely a tömegek érzéktelenítőszere szokott lenni, véres kilátások idején. Csakhogy ami akkor hímnemű lobogás volt, az mostan a kancáké. Aminthogy az utca, a város már régtől fogva a kancáké.

Sailor nem olvadt föl ebben a lobogásban. Behunyta a szemét, mint a sínekre kötözött a közelfő mozdony reflektora előtt. Már az eseményeket is csak véletlenből, elejtett szavakból tudta meg. Babonásan kerülte a pozitív hírek és hivatalos közlemények forrásait. Ám jöjjön a végzet, ő nem megy elébe! Nem kérdezett senkit. Kikapcsolta a rádiót. Lemondott az újságokról. Már az utcán sem járt. A kis utat a kórházirodától hazáig taxin tette meg, hogy még csak távoli kísértésbe se essék a hangszórók felé közeledni. Lábujjátát hozta föl ürügyül.

Legjobban szeretett volna elzárkózni, semmiről se tudni, ki se menni hazulról, lefeküdni az ágyba, beteg lenni, ahogy még az ő fiatalkorában a kancáknak legalább szabad volt, lehetett! Az idők megváltoztak, s a nőstény éppoly rab lett, mint a hím. Voltaképp máris katona. Mióta kiadták a front mögötti fegyelem jelszavát, méndenkinak szüntelen dolgozni kellett, vagy legalább imitálni a szüntelen dolgozást. Sailor sem maradhatott el a hivatalból, még egy napra sem, szigorú igazolás nélkül.

Pedig milyen nehéz "lehunyni a szemet", mihelyt a póni kilép hazulról! Hiába húzódott a kocsi sarkába: még a sofőrtől is híreket kellett hallania. Csupa kanca volt a sofőr; ami ezekben a napokban bajtársat jelentett. A női szolidaritás érzése áttört minden társadalmi korlátot. Ahol két kanca volt együtt, hogy kifakadt a szó, ellenállhatatlan és ellenőrizhetetlen. - Nem tetszett valamit hallani? Mikor fognak már sorozni bennünket?

A sofőr olykor fiatal leány volt, akinek szeme türelmetlenül csillogott, s még arca is kipirult, mintegy nagy dolgok előszelétől:

- Ha egyszer a kancákkal fegyvert kapnak a kezükbe!

Sailor félig riadtan, félig valami apokaliptikus reménnyel borzadt végig ilyen szavakra: pedig mit jelentettek ezek? Ilyesmiket mindig mondanak; s a kormány maga szívesen táplált újságjaival valami ködös várakozást a köznépnőstényeiben, hogy nagyobb lelkesedéssel álljanak majd a sorozómérce alá. Ámbár a lelkesedés nem sokat számított, mégis ápolták, valami múlt időkből maradt ideológiával, vagy inkább csak azért, hogy legyen létjoga a propagandahivatalnak, mely jó egypár fölmentett előkelőség menhelye volt.

Sailor azonban, két szótól is fölzaklatva, a lányára gondolt. Torka kiszáradt, s úgy érezte, nem tud egy hangot se kinyögni. Kiátkozott volt, elátkozott, egyedül maradt az általános

összeolvadásban és lelkesedésben. S néha mégis - csak hogy ne kelljen szót váltania még egy sofőrrel se - inkább gyalog ment. Néha nem is kapott taxit. A hadsereg csak kevés és rozoga kocsit hagyott meg polgári üzemből. Autóbuszra vagy földalattira, hogy az utasok beszédeit hallja, nem ült volna egy világért. De a sarkokon, ha a hangszórók üvöltését egy-egy pillanatra feléje csapta a szél, rendesen megállt, és iparkodott néhány szót kivenni. Hallgatózott, mintegy titokra, tilosban. Aztán hirtelen rajtakapta magát. Összerezgett. Szinte szaladt tovább. De az a pár szó, amit kihallott, vele ment, s gyötörte. Ezerféleképpen forgatta magában, kommentálta, találgatta a jelentőségüket. Minden hangfoszlány új rémsejtés, új bizonytalanság volt; babonája tiltotta, hogy kérdezzen valakit, akár az urát is. Égett és tépődött napokig.

Néha nem tudott uralkodni magán: megfordult, közeledett a hanghoz. A rádió újra és újra lepörgette a hivatalos közléseket, mindig kétszer közvetlen egymás után. Akinek az első hallásra valami elkerülte volna a figyelmét: végighallgathatta másodszor is. Ez idő szerint a harctéri jelentéseknél sokkal érdekesebbek voltak a parlament üléseiről való híradások. A harcterekről régóta csak unalom jött, kilátástalan unalom. A népek réges-rég elszoktak attól, hogy sorsuk fordulását a "front felől" várják. Az események más konyhában főttek, s ennek a titkos konyhának nyilvános tálalóhelyisége volt a parlament.

Az "örök harc" parlamentje - a rokkantak és kancák e különös gyülekezete - lényegben nemigen hasonlított ahhoz, amit ez az archaikus szó hajdan jelentett. De utóbbi időkben megint a régi formákat tartotta. Visszatért a külsőségekhez, akárcsak a névhez. Hosszú üléseivel, szónoklataival, népszerűség-hajhászó, teátrális jeleneteivel szinte a propagandahivatal valami nyilvános szervének szerepét vitte. A magánrádióknak leadták a beszédek teljes szövegét, s a távolbalátó előfizetői gyönyörködhetnek a csonka kézzel ágáló szónokban is vagy a gyászfátyolos szónokholgyben. Ezek persze központilag előre megtervezett s megcenzúrázott beszédek voltak.

Az utcai rádióállomások a hivatalos bulletinteket közölték. Ez a közlésmód rendkívüli gyorsaságot tett lehetségessé. A parlament határozatait azonnal törvényerőt nyertek, s még abban az órában eljutottak a legutolsó faluba, a legrejtettebb kunyhóba is. Sorozások, behívások stb. ilyenformán fantasztikus hamarsággal voltak eszközölhetők, s mégis az alkotmányosság teljes látszatának megóvásával. A parlamenti határozat rádióközlése egyúttal behívóul szolgált, esetleg másnapra, és nagyon sok póninak volt oka, hogy izgatottan lesse ezeket a határozatokat.

Sailor minden hivatalos hirdetményben ilyen határozatot szimatolt. Azok után, amiket átélt már, semmit sem érzett lehetetlennek. Hány ilyen intézkedés csapott már le, hosszú rettegés után s mégis váratlanul, valószínűtlen gyorsasággal, mint a villám. Talán a lányától már holnap, örökre, válnia kell... Sailor félve közeledett s határozatlanul állt meg: mi jobb? tudni vagy nem tudni? Már is megsértette titkos babonáját... Nem jön-e most a büntetés, amelytől rettegett? Mégsem tudott ellenállni; s amint oly közelre ért, hogy a hirdetmény minden szavát jól hallhatta, valósággal gyökeret vert a lába.

A szöveg elhangzott, és újrakezdődött. Az asszony most lázasan figyelt minden szóra, mint a bukástól féltő diák valami nehéz képletre, hol minden egy ártatlannak látszó kifejezésen múlhat. A végén föllélegzett. Még mindig nem történt semmi döntő. Még mindig közbejöhét valami csoda. Aztán latolni kezdte a szavakat, a részleteket. Hosszasan fontolta, miben láthat jó jelet, s miben az ellenkezőt. Mire hazaért, már ismét elsötétedett, új aggodalmakkal telt meg, s átkozta gyöngeségét, hogy a baljós hirdetményt meghallgatta.

Így történt még az utolsó napon is. Sailor megint az utcán tudta meg, hogy holnap a

döntés... Első pillanatban valami szinte följuggott benne: még egy nap, és megszűnik a feszültség, ez a tűrhetetlen állapot. Történni fog valami, akármilyen! Jó vagy rossz. Élet vagy halál. Élet! élet! most úgy érezte, nem lehet más. S lélegzetfojtva hallgatta a hirdetményt, mely egész kis riport volt, ahogy mostanában szokott lenni, a propaganda felismerhető kompozíciója.

"A mén képviselők közös határozatot hoztak, melynek értelmében távol maradnak a szavazástól. A kancák maguk fognak dönteni a saját ügyükben. Tartózkodik a szavazástól a konzervatív párt is. A Vezér kijelentése szerint, melyet a Rádióközlöny tudósítója előtt tett, az ország lakossága nyugodt lehet, hogy a döntés az Örök Harc korának aktív szellemében s az elavult előítéletek nyomásától szabadon fog megtörténni. Nőstényeink hazaszeretetében és áldozatkészségében éppúgy megbízhatunk, mint a hímeikében, s alig lehet kételkedni, hogy a női nem, mely az új idők szellemi munkájából s világnézetének kialakításából a nagyobb részt vette ki magának, ennek az új világnézetnek megfelelően fogja megállapítani új jogait és kötelességeit..."

A végső frázisokat már alig hallotta. Figyelmét egyetlen mondat foglalta el: a nőstények maguk fognak dönteni a saját ügyükben. Maguk fognak dönteni, és milyen lehet a döntésük? Hisz anyák vannak közöttük, anyák, mint ő maga... Leányaik vannak, nővéreik és barátnőik! Lehet-e, hogy ne érezzék az ő érzéseit, ne szenvedjék az ő szenvedését? Sailor izgatott szíve valami jószívből és hálából dobogott föl. A csoda meg fog történni, s az asszonyi lelkek fájdalomtól fölszállt talajából fog kihajtani, mint egy váratlan virág.

A szöveg véget ért, s az öröm és hála helyében valami baljós íz maradt. Mintha a szavak fenekén az édes remény helyett titkos fenyegetés lappangana, amire még jobban rá kell gondolnia, mert maga sem tudta, miben az. S megállt egy helyben csüggyve, feszült pózban, mint az anyaszarvas, ha a vadász lépteire vigyáz. Az utolsó mondatok, mint ismétlésre váró szörnyű lecke, echóztak füleiben. De fölhangzott a szokásos dobjel, s utána a jól ismert recsegés más hírt dobott a pillanatnyi csendbe, melyet észrevétlenül színezett a "zajmentesített" városok örök zenéje: a kerékgumik olajos csusszanása s a repülőgépek immár halk és méla berregése.

Veszteséglajstrom - kezdte a recsegés -, K betű, folytatás... És Sailornek összeszorult a szíve, szokásból, csökevény reflexből... A veszteséglajstrom az egyetlen fronthír, amire még, egy-egy betűnél legalább, föllegegett olykor a hallgató. Egy-egy betűre tán mindenki érzékeny. De mindenki elfásult már, s talán senkinek sem futott úgy torkába a vér, mint Sailornek, a K betű pusztá nevezésére. Pedig az ő fia régen elesett már, míg másoknak eleven kedveseik szenvedtek a fronton. De valahogyan azokat is már halottnak tekintették - halottabbnak, mint az ő halottját.

- Aki egyszer ott van!...

Lemondtak róluk, mint a halottakról. Sápadt, elcsigázott arcok szinte csak kegyeletből figyelték a zord felsorolás gyászdobütemét: homlokukra rá volt írva a mindegy! Sailor megborzadt: mikor az ő fia volt a fronton, ő még küzdött, remélt, lázongott... Ez nincs többé, ez eltűnt a világból... Úgy érezte, hogy a sötétség tengerének fenekén áll, s a gyász ütemén át már a leánya nevének szótagjai rémlettek.

De hirtelen elcsuklott az ütem, bicsaklón, fülsértőn. Valami iszonyú éles hanggá csuklott; s ez az elképzelhetetlenül éles hang, mintha különös mód kicsapott volna, ugyanakkor fölhangzott kívül is, a rádió kívül, jobbról és balról, közel és távolból, és betöltötte a levegőt; hasított, visított a kora téli szürkület alatt, a sunyító utcákon át. Mintha ezer gyár szünteté be a munkát, ezer tűzoltókocsi vágatna, ezer állatkert sivítana...

A gázjelző szirénák szólaltak meg. S a pónik, mint a riadt patkányok, szaladtak szerte, egymásba bukdosva, autók előtt és kocsitakon át.
Pár perc alatt oly üres lett az utca, mintha egy néhai városé volna valami kihalt bolygón.